

Šeimos kaip „namų Bažnyčios“ ugdymosi principai

Šeima, kurios nariai įtraukiami į Dievo šeimą per Santuoką, Krikštą bei religinį auklėjimą, įsijungia į Bažnyčios misiją, kuria Bažnyčią ir pati vis labiau tampa „namų Bažnyčia“. Kaip „namų Bažnyčioje“, joje turi būti randami įvairūs visos Bažnyčios aspektai, todėl straipsnyje „namų Bažnyčią“ reprezentuojanti šeima aptariama kaip Dievo tauta, Kristaus kūnas ir Šventosios Dvasios šventovė.

Šeimoje kaip Dievo tautoje dvasiniai ryšiai svarbesni už prigimtinius ir ankstyvesni bei gilesni už naudos ryšį. Šeima kaip Kristaus kūnas atskleidžia per šeimos narių vienybę su Kristumi pasitelkus sakramentus. Šeimoje kaip Šventosios Dvasios šventovėje skatinama pasikliauti dieviškąja malone, siekti teologinių dorybių, stengtis gyvenimą bei veiklą grįsti nuolankumu, pasitikėjimu ir ieškojimu Dievo valios.

Teologinės įžvalgos leido suformuluoti katalikiškos šeimos kaip „namų Bažnyčios“ ugdymo(si) gaires. Šeima yra natūraliai Dievo buriama vienas kito pašventinimui ir išganymui, todėl tikėjimas, tapęs esmine šeimos gyvenimo dalimi, padeda rūpintis kiekvieno nario orumu ir laisve, ugdyti savarankišką, atsakingą, gebančią rinktis ir tiesos ieškančią asmenybę. „Namų Bažnyčioje“, remiantis Kristaus autoritetu, tarpusavio vienybė ir krikščioniškasis dvasingumas kuriamas per bendrą maldą. Auklėjamieji mainai vyksta per tėvų besąlygišką meilę vaikams ir vaikų pagarbą tėvams. Tapatybė formuojama siekiant vidinės ramybės, pasitikėjimo ir ypač – džiaugsmo išgyvenimų. Todėl katalikiškasis ugdymas veiksmingiausias šeimose, kuriose santykiai išauga į tarpusavio ir artimiausios aplinkos evangelizavimą per vienas kito stiprinimą ir pagalbą artimui.

The family, whose members are introduced into God's family by marriage, baptism, and religious education, joins the mission of the Church, creates the Church, and is increasingly becoming "the domestic church" itself. The family that represents domestic church is discussed in the article as "People of God", "Body of Christ" and "the Temple of the Holy Spirit", because the Pope Paul VI stated that various aspects of the entire Church should be found in the family.

The family as the People of God acknowledges that spiritual bonds are more important than natural ties and are earlier and deeper than the relationship of benefit. The family as the body of Christ is revealed through family unity with Christ with the help of sacraments. The family as the temple of the Holy Spirit promotes reliance on divine grace, helps to seek theological virtues, and strive to build life on humility, trust, and the search for God's will.

Theological insights enable formulating educational guidelines to the family as domestic church. The family is naturally united for sanctification and salvation of one another. Therefore, faith becomes the essential part of the family and helps to care for every family member's dignity and freedom, and to educate autonomic, responsible, able to choose, seeking for truth personality. In the domestic church family members create interpersonal unity and Christian spirituality by common prayer based on Christ's authority. Educational exchange takes place through unconditional love of parents to their children and children's respect for parents. Family identity is formed by seeking inner peace, confidence and experiences of joy. Therefore, Catholic education obtains best results in those families, where relationships develop into mutual and neighbourhood evangelization through reinforcing one another and help to one's neighbour.

Įvadas

Šeimos sampratą besistengiančios iškreipti naujovės visais laikais atlieka ir vieną naują darbą – skatina dar ir dar kartą įvardyti svarbiausius šeimos aspektus, juos nuodugniai išnagrinėti ir taip stiprinti šeimos instituciją bei skelbti nelygstamą jos vertę. Didelį darbą šioje srityje yra atlikusi Katalikų Bažnyčia. Jos dokumentuose, raštuose, iš jų kylančiuose teologiniuose darbuose atskleidžiama šeimos samprata ir misija, šeimą silpninantys ir stiprinantys veiksniai. Svarbiausia tai, kad remiamasi ne individualistiniu, o bendruomenišku požiūriu. Šeimą sudaro keli skirtingą poziciją užimantys nariai. Individualistinis požiūris (kai viskas vertinama iš moters, vyro ar vaiko pozicijų) skaldo pačią šeimą. Kai pripažįstama pagrindinė šeimos ypatybė – bendruomeniškumas – ir atsižvelgiama į jos bendruomeniškus poreikius, tada dėmesio centre atsiduria kiekvieno šeimos nario, susieto su kitais šeimos nariais, gerovė. Šeimoje nėra ir negali būti individualistinės, atsietos nuo kitų, vaiko, moters ar vyro gerovės, nes bet koks veiksnys ar sprendimas daro įtaką kiekvienam šeimos nariui. Taigi aptariant šeimą būtinas daugiaplanis požiūris.

Kiekvienoje šeimoje svarbus augimo, arba tobulėjimo, teologiškai tariant, šventėjimo aspektas. Pačios šeimos kaip vieneto šventėjimas glaudžiai susijęs su kiekvieno jos nario tobulėjimu. Ankstesniuose straipsnio autorės darbuose buvo gvildenami auklėjimo principai, stengiantis apibrėžti tėvų misiją ir atsakomybę¹. Šiame straipsnyje nagrinėjama šeimos kaip vieneto, t. y. bendruomenės, teologinėse įžvalgose vadinamos „namų Bažnyčia“, tobulėjimo svarba ir galimybės.

Tyrimo objektas – šeimos kaip „namų Bažnyčios“ ugdymosi principai.

Tikslas – apibūdinti šeimos kaip „namų Bažnyčios“ ypatumus ir suformuluoti šeimos ugdymosi principus.

Uždaviniai:

1. Įvardyti šeimos kaip „namų Bažnyčios“ aspektus.
2. Apibūdinti ypatumus, būdingus šeimai kaip „namų Bažnyčiai“.
3. Suformuluoti šeimos bendruomenės ugdymosi principus.

Tyrimo metodai: analizė, metaanalizė, sintezė, interpretacija.

Straipsnį sudaro dvi pagrindinės dalys: Katalikų Bažnyčios dokumentų analizė ir metaanalizė, siekiant kuo išsamiau atskleisti šeimos kaip „namų Bažnyčios“ aspektus; ir šeimos bendruomenės ugdymosi gairės, apibrėžtos remiantis pirmosios dalies įžvalgomis.

Daugelis su tikėjimu nesusipažinusių ar nuo tikėjimo nutolusių žmonių mano, kad Bažnyčios mokymą lemia tam tikros sustabarėjusios taisyklės ir nuostatos (ar net stereotipai). Iš tiesų Bažnyčia stengiasi kiekvieną dieną vis iš naujo (remdamasi ne teoriniu, bet praktiniu požiūriu) įsigilinti į žmogaus prigimtį ir esamą situaciją, aplinkybes, socialinius, kultūrinius ir kitus pokyčius. Taigi kasdien sprendžia, kas būtų geriau žmogui. Šventasis Raštas, tradicija ir mokymas padeda nepasiduoti šiandienams visuomeniniams stereotipams. Ieškoma dermės tarp Apreiškimo, šiuolaikinio pasaulio ir žmogaus. Iš to daromos išvados bei gairės. Dažnai Bažnyčios mokymas atrodo griežtas, bet tik todėl, kad viskas nepaliekama savieigai ir žmogaus mokymuisi per bandymus, klaidas, skaudžią patirtį. Bažnyčia skelbia tai, kas žmogui būtų geriausia ir apsaugotą nuo

skaudžios patirties. Tai gali atrodyti kategoriška, tačiau kyla iš didelės meilės ir pagarbos žmogui, iš noro išsaugoti tai, kas jame gražiausia. Gilinimasis į Bažnyčios mokymą leidžia sukurti vaikui pasaulį, išsaugantį vaikiškumą, tai, ką vadiname „laiminga vaikyste“ ir ką turi retas šiuolaikinis vaikas, dažnai dėl dvasinės tinginystės. Svarbu pabrėžti, kad Bažnyčia, skelbdama tai, kas geriausia žmogui, palieka pasirinkimo laisvę ir ne draudžia, o skatina kritinį mąstymą.

1. Šeimos kaip „namų Bažnyčios“ aspektai

„Šeima turi tapti tuo, kuo ji yra iš prigimties“, – rašo Jonas Paulius II šeimai skirtoje enciklikoje². Iš prigimties, anot Vatikano II Susirinkimo dokumentų, šeima sukurta kaip giliausia gyvenimo ir meilės bendruomenė. Priimdami Santuokos sakramentą vyras ir moteris sąmoningai ir laisvu pasirinkimu sudaro vidinę gyvenimo ir meilės bendriją³. Tik šeimoje tarp dviejų asmenų įvykusi meilė, anot Abelardo Lobato, apima visus žmogaus gyvenimo lygmenis⁴. Todėl santuoka įpareigoja „saugoti, reikšti ir perduoti meilę“⁵, nes „tik tai meilėje galima šeimyninio gyvenimo pilnatvė, per meilę galimi nauji pasiekimai“⁶.

Šeimai ir jos gerovei skirtuose Bažnyčios dokumentuose pabrėžiama, kad Santuokos sakramento prigimtis bei esmė neleidžia šeimai apsiriboti uždaru gyvenimu. „Šeimoje asmuo ne tik gimsta, bet <...> per krikštą ir religinį auklėjimą įeina į Dievo šeimą – Bažnyčią.“⁷ Tad krikščioniškoji santuoka „sudaro natūralią aplinką, kurioje asmenys įsijungia į didžiąją Bažnyčios šeimą“ bei „kuria Bažnyčią“⁸. Kurti Bažnyčią šeima gali tik pati tapdama vadinamąja „mažąja“⁹, „namų židinio“¹⁰, „namų“¹¹ Bažnyčia. Šiame straipsnyje pasirinktas pastarasis, Jono Pauliaus II vartotas įvardijimas.

Popiežius Paulius VI teigia: „Kiekvienoje krikščioniškoje šeimoje turėtume atrasti įvairių visos Bažnyčios aspektų.“¹² Tuo remiantis Bažnyčios aspektai straipsnyje aptariami kaip šeimos gyvenimo bruožai, ieškoma atitikmenų ir jų įgyvendinimo būdų. Katalikų Bažnyčios katekizmas Bažnyčią įvardija kaip Dievo tautą, Kristaus kūną ir Šventosios Dvasios šventovę¹³.

1.1. Šeima kaip Dievo tauta

„Dievui patiko pašventinti ir išganyti žmones ne pavieniui, nesusietus tarpusavio ryšiais, bet suburti juos kaip tautą <...>.“¹⁴

Senajame Testamente Dievo tauta vadinami izraelitai, juos Dievas pasirinko skleisti tikėjimą visoms žemės tautoms. Naujajame Testamente „Dievo tautos“ sąvoka praplečiama. Anot Antano Rubšio, „išimtinės teisės pranoksta visas prigimtines bei tautines padalas ir vienija žmones į Bendriją <...> Buvę ne tauta <...>, dabar yra tapę tikraja Dievo tauta“¹⁵. Sekdamas šia tradicija Bažnyčios mokymas sąvoką „Dievo tauta“ tapatina su bažnytine bendruomene, t. y. visais pakrikštytaisiais.

„Bažnytinė bendruomenė atsispindi ir gyvuoja krikščioniškoje šeimoje“, – teigė Jonas Paulius II¹⁶. Tai vyksta, jei šeima yra „sukurta iš meilės ir jos gaivinama“¹⁷. Tokioje bendruomenėje ypač svarbu plėtoti dvasinius ryšius, jie, Marie-Dominique'o Philippe'o manymu, svarbesni už prigimtinius ir ankstyvesni bei gilesni už naudos

ryšį¹⁸. A. Lobato teigia: „Gyvenimas maitinasi dvasiniu šaltiniu. Jis suteikia prasmę ir vertę gyvenimo bei žmogaus realybėms.“¹⁹ Didžiausią reikšmę apaštalai²⁰ bei teologai²¹ dvasiniame šeimos gyvenime skiria meilei: „Meilė, gaivinanti atskirų šeimos narių tarpusavio ryšius, yra vidinė jėga, formuojanti ir stiprinanti šeimos bendruomenę.“²² Kad meilė, pasak Onos Norušytės-Janušauskienės-Januševičienės, remtųsi „ne tik prigimtiniais ryšiais“²³, svarbu padėti vienas kitam šventumo kelyje. „Juk yra žinoma, jog galima siekti, kad kitas asmuo norėtų to paties gėrio, kurio aš noriu, – teigia Karolis Wojtyła. – Aišku, tą mano tikslą jis turi pažinti ir pripažinti gėriu, turi paversti jį ir savo tikslu. Tada tarp manęs ir šio asmens atsiranda ypatingas – bendro gėrio ir bendro tikslo, kuris mus sieja – ryšys.“²⁴ Siekdami bendro gėrio, šeimos nariai stiprina bendruomenę, stiprindami bendruomenę laimi pašventinimą, kuris dar labiau skatina siekti gėrio, stiprina tiek atskirus asmenis, tiek jų tarpusavio ryšį.

Jei gėrio siekimas prasilenkia su tiesos ir meilės reikalavimais, pavyzdžiui, jei jis egoistinis (siekiamas dėl savo tikslų) arba yra laikinas, pseudogėris – tokiu atveju tarpusavio ryšiai ne stiprėja, atvirkščiai – kuo labiau gėris prasilenkia su tiesa ir meile, tuo silpnesni tarpusavio ryšiai. Frankas J. Sheedas tai aiškina labai paprastai: kaip mašina turi tam tikrą sistemą, kurią pažeidus (pavyzdžiui, įpylus į degalų baką vandens) mašina nevažiuos, kaip mūsų fizinis kūnas sukurtas pagal tam tikrą sistemą ir įkvėpę į plaučius vandens galime uždusti, taip ir dvasinį gyvenimą lemia tam tikri dėsniai, kurių nesilaikant siela serga²⁵. Jei šeimos gyvenime pažeidžiami tiesos ir meilės dėsniumai, tada tarpusavio ryšiai, užuot stiprėję ir jungę, silpnina ir žeidžia: „Dvasiniame gyvenime nėra tokio dalyko kaip neutralumas <...> Tie, kas nėra dėkingi, greitai pradeda viskuo skūstis. Nemylintieji ima nekęsti.“²⁶

Motina Teresė teigia, kad kartu išliekama tik toje šeimoje, kurios narius vienija bendra malda²⁷. Anot Jano Szkodono, ji svarbi „ne tik tada, kai vaikai maži, bet ir tada, kai vaikų dar nėra arba kai jie jau užaugę“²⁸. Maldos už vaikus ir su jais moko ir skatina kurti asmeninį ryšį su Dievu.

Sukurtas kaip sociali būtybė („Negera žmogui būti vienam“, Pr 2, 18), žmogus ne tik priklauso nuo kitų, bet ir geba kitiems padėti. Kadangi „Dievui patiko pašventinti ir išganyti žmones ne pavieniui <...>“²⁹, šeimos, kaip Dievo suburtos bendruomenės, nariai yra įpareigoti padėti vienas kitam, „nuolat rūpinantis, kad tobulėtų bendruomenės asmenys“³⁰. „Šeimoje vyras su žmona turi vienas kitam padėti nepaslysti, nesileisti užvaldomiems šio pasaulio aplinkos“³¹; „visi yra pašaukti nenuilstamai tobulinti savąjį gyvenimo kelią ir padėti šventėti vieni kitiems“³². Šventėjimas neatsiejamas nuo pašventinimo ir išganyto: „Kiekvienoje šeimoje <...> visi jos nariai <...> patiki savo išganyką vienas kitam ir, savo ruožtu, yra atsakingi už kitų narių išganyką. Gyvendami kartu ir rūpindamiesi vienas kitu, šeimos nariai daro ar gali daryti gyvenimą pakeliamą, viltingą, net garbingą.“³³ Verta atkreipti dėmesį, kad tiek R. Dulskis, tiek F. Parrella mini visus šeimos narius. Vadinasi, šeimos pašventinime ir išganyme savo vaidmenį atlieka ne tik suaugusieji, bet ir vaikai, net patys mažiausi. Šventajame Rašte rašoma: „Jie buvo palaiminti per savo vaikus“ (Tob 4, 12).

Abipusį ryšį dvasinio auklėjimo procese nagrinėja teologai³⁴, religijos psichologai³⁵, pedagogai³⁶. Vyskupas J. Szkodonas ir psichologas Kęstutis A. Trimakas dvasinį tėvų brendimą auklėjant vaikus aptaria kaip savaiminį procesą³⁷. Viena vertus, pateikdami

tai kaip malonę, kita vertus – kaip logišką veiksmų seką: negali netobulėti tas, kuris rūpinasi kitų tobulėjimu. Marija Pečkauskaitė akcentuoja sąmoningumą ir kryptingumą, teigia, jog, norėdami išauklėti dorovingą vaiką, tėvai turi drauge auklėti ir save pačius³⁸. Taigi, rūpindamiesi vaiko išganymu, tėvai pasirūpina ir savuoju. Melsdamiesi už sutuoktinių, visų pirma patys atsistoja Dievo akivaizdoje.

Yra ir kita priklausomybės pusė. Stumdami į pražūtį vaiką, tėvai visų pirma stumia save: „Kiekvienas negeras pavyzdys yra vaikui papiktinimas. O juk turbūt visos žinote, ką Kristus yra pasakęs apie papiktinimą <...> O ką jau besakyti, jei piktina tikroji motina.“³⁹ M. Pečkauskaitė kalba apie blogą tėvų rodomą pavyzdį. Į pražūtį vaiką tėvai stumia ir tuo atveju, kai, rūpindamiesi savo dvasingumu, vaiką aprūpina tik materialiais dalykais, pasitenkina vien fizinių, intelektinių gebėjimų ugdymu.

Frederickas J. Parrella, aptardamas šeimos tikrovę, aiškina, kad šeimos dvasingumas turi dvi puses – dieviškąją galimybę ir žmogiškąjį ribotumą. Todėl šeima yra „tiek bendruomenė, kurioje pasireiškia išgelbėjimas, tiek bendruomenė, kurioje išgelbėjimas atrodo sunkus, jei apskritai įmanomas“⁴⁰. Teologas ši teiginį grindžia gretindamas šeimą su Bažnyčia. Kaip Kristaus sakramentas Bažnyčia įkūnija velykinę paslaptį perkeičiančią galią, bet kartu išlieka „piligrimu po kryžiumi, kurį kamuoja vidiniai ir išoriniai sunkumai <...>, nes ji yra nuodėmingųjų Bažnyčia“⁴¹. Lygiai taip pat krikščioniška šeima – Bažnyčios šeimėnė šventovė⁴² – kartu yra ir „blogio ir gėrio kovos“⁴³ arena, nes ši kova vyksta kiekviename žmoguje⁴⁴, nepriklausomai nuo to, kokį dvasingumo laipsnį jis yra pasiekęs.

Būdama „namų Bažnyčia“, šeima yra įpareigota siekti šventumo: „Taigi būkite tokie tobuli, kaip jūs dangiškasis Tėvas yra tobulas“ (Mt 5, 48). Tobuli – geri, atleidūs, gaillestingi, dosnūs (Lk 6, 36–38). Thomas Mertonas žmogaus tobulumą sieja su teologinėmis dorybėmis: tikėjimu, viltimi ir meile⁴⁵. F. J. Parrella aiškina: „Vyrai ir žmonos turi įkūnyti malonę vienas kitam – konkrečią malonę, kuri tobulins jų individualią prigimtį ir asmenybę. Toks malonės įkūnijimas galėtų formuotis vienam kitą paremiant vaikų drausminime, tačiau tai visada reikalauja buvimo čia meilėje vienas kitam pačiais sunkiausiais momentais.“⁴⁶

Katalikų Bažnyčia yra misijinė⁴⁷. „Namų Bažnyčia“, remiantis teologiniu mąstymu, savo misiją atlieka:

a) jungdamasi į Bažnyčios šeimą, pati šventėdama ir darydama šventesnę bažnytinę bendruomenę bei ugdydama naujus jos narius⁴⁸;

b) būdama „mažyte meilės oazė“ visiems savo nariams, kur „atnaujinamas pats meilės šaltinis ir palaikoma nuolatos trykštanti jos versmė“⁴⁹. Šeima yra „dangus beširdžiame pasaulyje“, – tvirtina Christopheris Laschas⁵⁰; „<...> paskutinė vieta, kur pats gali būti daugiau nei tik individas abstrakčiame pasaulyje“, – įsitikinęs Philippas Rieffas⁵¹; „kultūrinė institucija, kurioje asmuo būtų pakviestas iš savęs paties ar pačios – iš nuošalės į autentišką bendruomenę“, – teigia F. J. Parrella⁵²;

c) apaštalaudama pasaulyje. „<...> šeima turi taip pat būti sakramentinė ad extra“, – rašo F. J. Parrella, perteikdamas įsitikinimą, kad šeima yra „pirminė institucija, kurioje turi prasidėti kultūros dvasinės tuštumos gydymas“⁵³. Rosemary Haughton išsako mintį, kad „esminis skirtumas tarp stiprių šeimų, kurios pasitikėdamos atveria vaikams kelią į suaugusiųjų pasaulį, ir šeimų, kurios suirusios ar yra išlaikomos drauge

tik plonų abipusio savininkiškumo ir priklausomybės siūlų, yra pirminis bendras įsipareigojimas kažkam didesniai, svarbesniai nei jų pačių šeima⁵⁴. „Tokia šeima, – tešia F. J. Parrella, – nesusikoncentruoja pirmiausia į „savo santykių kokybę“, bet yra įtraukta į kažką už jos ribų. Kadangi tokios šeimos nariai pirmiausia ieško Dievo karalystės ir jos teismo <...> meilės santykiai ir stiprūs šeimos ryšiai auga iš šio atvirumo pasauliui; toliau negu uždaras jų tarpšeimyninis ratas.“⁵⁵

Aptartą „namų Bažnyčios“ misiją Jonas Paulius II, remdamasis Vatikano II Susirinkimo dokumentais, perteikia kaip pagrindinius šeimos uždavinius, pridurdamas tarnavimą gyvybei⁵⁶.

„Katalikų Bažnyčios katekizmas“ perteikia tam tikrus Dievo tautos bruožus, būdingus ir šeimai kaip „namų Bažnyčiai“. Anot „Katalikų Bažnyčios katekizmo“, Dievo tautos:

a) nariu „tampama gimstant ne fiziškai, bet <...> įtikint Kristų ir pasikrikštijant“⁵⁷. Šeimos kaip „namų Bažnyčios“ nariu taip pat tampama per sakramentus: Santuokos (sutuoktiniai) ir Krikšto (vaikai, išskirtiniais atvejais – suaugusieji). Tokiu nariu išliekama dėl Eucharistijos, Sutvirtinimo, Atgailos (arba Sutaikinimo) sakramentų, kurie „yra *susitikimai su Dievu*“⁵⁸ ir kurie „Kristaus narius augina ir gydo“⁵⁹. Ši narystė įpareigoja bei teikia jėgų tarpusavio santykių stiprinimui: „per krikštą tampame naujais asmenimis, iš tiesų Dievo vaikais bei Jėzaus broliais ir seserimis, pašauktais – bei pajėgiais – mylėti, kaip buvome bei esame mylimi Dievo per Kristų“⁶⁰;

b) vadovas „(galva) yra Jėzus Kristus“⁶¹. Šeimos, kaip ir Bažnyčios, gyvenimas grindžiamas Kristaus autoritetu. Todėl šeimos gyvenimo pagrindas turėtų būti suvokti Dievo valią ir ją vykdyti;

c) būvis – „Dievo vaikų orumas ir laisvė“⁶². Kiekvienas gimsta orus ir laisvas, nepriklausomai nuo materialinių ar kitokių aplinkybių. Tai Dievo sukurtos žmogaus prigimties savybės. Orumas, anot A. Lobato, taip suaugęs su žmogaus būtimi, kad negali būti nei pamestas, nei atimtas iš jos. Tačiau „dovanoje jau glūdi reikalavimas gyventi laikantis šio orumo reikalavimų“, nes „orumas, gautas kartu su buvimu, turėtų būti papildytas orumo, kuris pasiekiamas veikimu ir laisvės kultivavimu“⁶³. Būti oriam, pasak autoriaus, tai pakilti virš materialumo, t. y. valdyti daiktus, o ne būti jų valdomiems. Kita sąlyga: vykdyti Dievo valią, o ne tenkinti savo norus. Šie pasirinkimai nėra vienkartiniai, to nuolatos mokomasi.

d) įstatymas – „mylėti, kaip pats Kristus mus mylėjo“⁶⁴. Tikra meilė, anot F. J. Parrellos, šeimą kaip „namų Bažnyčią“ intensyviausiai tobulina „visa ko, kas tarnauja jos neigimui, akivaizdoje“⁶⁵. Išlikdami mylintys sunkumuose, nepritekliuose, nesusipratimuose, šeimos nariai liudija esą Kristaus mokiniai⁶⁶. A. Lobato pabrėžia, jog mylėti asmenis, taigi ir šeimos narius, galima tik mylint gerį ir tiesą⁶⁷. Tokia meilė, kuri prasilenkia su gėrio ir tiesos nuostatomis, iš tiesų nėra meilė, veikiau tai – savimeilė arba baimė. Užuoat kūrusios bendruomenę, jos ją griauna. Filosofas Erichas Frommas numato ir kitą tikrosios tarpusavio meilės pavojų – neveiklumą arba meilę tik žodžiais. Pasak jo, „meilės esmė yra dėl kažko „darbuotis“ ir kažką „auginti“ <...> meilė ir darbas – neatskiriami. Žmogus myli tai, dėl ko jis dirba, ir dirba dėl to, ką myli <...> Produktvyvi meilė <...> reiškia darbą, rūpinimąsi ir atsakomybę už jo vystymąsi“⁶⁸. Tad įsakymas mylėti savo tiesiogine prasme yra įsakymas darbuotis, rūpintis ir jausti atsakomybę siekiant

bendro, absoliutaus gėrio ir vadovaujantis tiesa netgi, ir ypač tada, kai tam nepalankios aplinkybės. Šis įsakymas turi būti vienodai aktualus visiems šeimos nariams.

e) pasiuntinybė – „būti žemės druska ir pasaulio šviesa“⁶⁹. Evangelizacija remiantis Bažnyčios mokymu – vienas svarbiausių kiekvieno krikščionio ir kiekvienos krikščioniškos šeimos uždavinių. Visų pirma pati šeima turėtų būti vieta, kur vyksta esminė ir nuolatinė evangelizacija⁷⁰. Evangelizacija turi vykti pačioje šeimoje: „Visi jos nariai evangelizuoja ir yra evangelizuojami. Tėvai ne tik perduoda Evangeliją savo vaikams, bet ir gali gauti iš jų tą pačią Evangeliją kaip giliai išgyvenamą.“⁷¹ Iš tokios vidinės evangelizacijos, anot Jono Pauliaus II, „išplaukia pareiga nuolat ugdyti tikėjimą“⁷² bei pripažinti vaikų lygiavertiškumą ir gebėjimus šioje dvasinėje veikloje. Tvirta vidiniu tikėjimu „šeima, o ypač krikščioniška, negali užsidaryti savyje“⁷³. Kaip moko Bažnyčios dokumentai, ji turėtų dosniai dalytis dvasiniais turtais su kitomis šeimomis⁷⁴. Ypač vaikais raginami vis labiau ir labiau „tapti jaunimo apaštalais“⁷⁵. „Tik per konkretų apaštalinį veiksma pasaulyje šeima yra autentiškas Bažnyčios mikrokosmosas. Ir tik per savo lojalumą Evangelijos žiniai ji yra pasaulio išganymo sakramento dalis.“⁷⁶

f) paskirtis – „Dievo Karalystė“⁷⁷. Ši paskirtis – Dievo karalystei – nėra suprantama kaip ugdymas(is) pomirtiniam gyvenimui. Dievo karalystė, tampant Kristaus šeimos nariu, vadovaujantis Jėzaus mokymu, gerbiant prigimtinį vienas kito orumą ir laisvę, laikantis Meilės įstatymo bei dalijantis dvasios turtais su kitais: evangelizuojant, ugdant bei priimant vis daugiau narių, yra kuriama jau žemėje⁷⁸. Tarpusavyje susivienydamos, „namų Bažnyčios“ išauga į didžiąją visuotinę Bažnyčią, jungiančią tuos, „kurie tebėra piligrimai šioje žemėje, mirusiųosius, siekiančius nuskaistinimo ir palaimintus danguje, visus drauge sudarančius vieną Bažnyčią“⁷⁹. „Meilę vienam individui, jeigu ji atskirta nuo meilės žmonėms, – teigia E. Frommas, – galima laikyti paviršutine ir atsitiktine; ji neišvengiamai lieka lėkšta.“⁸⁰

1.2. Šeima kaip Kristaus kūnas

„Ypač ryškūs yra trys Bažnyčios, kaip Kristaus kūno, bruožai“⁸¹:

1. *Visų jos narių tarpusavio vienybė susivienijant su Kristumi (per sakramentus). Vienybė nenaikina narių skirtingumo, bet kuria ir žadina tikinčiųjų meilę, įveikia bet kokių žmonių pasidalijimą: jei kenčia vienas sąnarys, tai kenčia ir visi sąnariai su juo drauge; jei vienas sąnarys yra šlovinamas, su juo džiaugiasi ir visi sąnariai*⁸². Apaštališkajame paraginiame „Familiaris consortio“ Jonas Paulius II rašo, kad vaikas į Dievo šeimą įtraukiamas ne tik per krikštą, bet ir „religiniu auklėjimu“⁸³. Tad, kuriant „namų Bažnyčią“, labai svarbus Santuokos sakramentas, Krikštas, Pirmoji Komunija, Sutvirtinimas. Su sakramentiniu gyvenimu Bažnyčios mokyme siejama tarpusavio vienybė, nes sakramentai teikia malones, kuriais „teikiama pagalba“⁸⁴. Krikšto metu gaunama pašvenčiamoji malonė, kuri yra „tobulinanti pačią sielą, kad ji būtų pajėgi <...> veikti Jo [Dievo – aut. past.] meilės galia“⁸⁵. Išliekamoji malonė teikia nuolatinį gebėjimą gyventi ir veikti pagal Dievo kvietimą; padedamosios – Dievo postūmiai⁸⁶. Taigi malonė – tai dovana, rengianti amžinajam gyvenimui, tačiau ir teikianti gebėjimų jau žemėje kurti Dievo karalystę, visų pirma – per tarpusavio vienybę. „Kad pašventintų save, savo vaikus ir pasaulį, kuriame gyvena, krikščionys sutuoktiniai turi turėti priėjimą prie dieviškosios

malonės šaltinio, konkrečiai – Eucharistiją ir išpažintį.⁸⁷ Malonė būtina šiam siekiui, nes tai reikalauja tam tikros aukos, kuri nėra būdinga mūsų prigimčiai: „Kaip Kristus, turime atiduoti save, mirti kasdien savo priešiškučiai, dalytis savo giliausia esatimi su kitais.“⁸⁸ Tik tai gali padėti įveikti pasidalijimą bei priešiškučią ir kartu išlikti individualiam (socializacijos proceso siekis). „Šeima gali augti tik tada, jei auga kiekvienas jos narys, jei atsižvelgiama į kiekvieno, visų pirma labiausiai stokojančio poreikius.“⁸⁹

2. *Kristus – kūno Galva: visame kame turi pirmenybę, visi nariai turi stengtis tapti panašūs į Jį, Jis rūpinasi mūsų augimu*⁹⁰. Stiprindami tarpusavio vienybę, tėvai ir vaikai, kaip Kristaus kūno nariai, turėtų vadovautis vienu autoritetu. Krikščioniui šis autoritetas yra Kristus. Matydami tėvus, sekančius būtent šiuo autoritetu, besistengiančius nuostatas bei elgesį modeliuoti pagal Kristaus mokymą, vaikai taip pat įpranta tai daryti. Tėvų autoritetas nuo to nė kiek nesumažėja, atvirkščiai. Tad krikščioniškoje šeimoje, pripažįstančioje savo narių (ir suaugusiųjų) ribotumą, svarbiausia vieta skiriama Kūrėjui. Ši nuostata padeda tėvams ne tik auklėti vaikus remiantis aukštesniu nei jie autoritetu, suvokti klaidas, siekti tobulėjimo, bet ir patiems pripažinti mokymosi iš vaikų svarbą. Būtina pabrėžti, kad pats Dievas rūpinasi šeimos kaip „namų Bažnyčios“ ir kiekvieno jos nario augimu, „aprupindamas dovanomis ir tarnystėmis, kuriomis padedame vieni kitiems išganymo kelyje“⁹¹.

3. *Bažnyčia – Kristaus Sužadėtinė*. „Apaštalas Paulius Bažnyčią (ir kiekvieną tikintįjį, Kristaus kūno narį) laiko Sužadėtine, „susijungusia“ su Viešpačiu Kristumi, kad būtų viena dvasia su Juo <...>, su ja Jis yra susietas amžina Sandora ir nepaliauja rūpintis ja kaip savo paties kūnu.“⁹² Apie žmogaus sielą kaip Kristaus sužadėtinę kalba žymiausias mistikai: šv. Kryžiaus Jonas, Teresė Avilietė ir kt. F. J. Parrella šį santykį atskleidžia aptardamas sakramento esmę. Bažnyčią, šeimą ar sielą suprasti kaip Kristaus sužadėtinę galima aptariant ją kaip sakramentą. Sakramentas yra matomas Dievo malonės ženklas. Šeima kaip sakramentas suprantama tada, kai jos narių santykiai suvokiami kaip matoma Švč. Trejybės santykių išraiška, kuri yra meilė. „Kaip Kristus kreipinys į kiekvieną sutiktą žmogų atspindėjo jo paties santykius su Tėvu, taip ir mes turime bendrauti su kitais“ ir „Esam Dievo paveikslas tiek, kiek palaikom santykius su kitais“, – teigia F. J. Parrella⁹³. Taigi šeimos bendruomenę kurianti meilė daro ją Kristaus sužadėtinę. Būti Kristaus sužadėtinė – reiškia būti „viena dvasia su Juo“. Tam reikalingas ne tik šeimos kaip vieneto, bet ir kiekvieno šeimos nario asmeniškasis santykis su Dievu⁹⁴. Vadinas, kiekvienoje šeimoje svarbus šio santykio puoselėjimas. Gebėjimas puoselėti asmenišką santykį su Dievu „pirmiausia priklauso nuo jo [šeimos nario – aut. past.] sugebėjimo sukurti ir išgyventi tarpusavio santykius šeimoje“⁹⁵. Grįžkime prie F. J. Parrellos teorijos: kadangi šeimos santykiai yra sakramentinis įkūnijimas Švč. Trejybės Asmenų santykių, „Jis <...> nepaliauja rūpintis ja kaip savo paties kūnu“⁹⁶. Kaip teigia M.-D. Philippe’as, „vienintelė Kristaus meilė yra tikras meilės šaltinis, leidžiantis augti bei eiti vis toliau <...> nepaisant nieko, taigi peržengti visas nedideles ir dideles nuoskaudas“⁹⁷. Ryšys su Kristumi leidžia „palaikyti vyro ir žmonos ryšį, jį stiprinti bei padaryti tą ryšį nugalinčios meilės šaltiniu vaikams <...> o tai leidžia vaikų meilei visą laiką atsinaujinti“⁹⁸.

1.3. Šeima kaip Šventosios Dvasios šventovė

„Katalikų Bažnyčios katekizme“ rašoma, kad Kristaus Dvasios uždavinys – visus kūno narius sujungti tiek vienus su kitais, tiek su Galva... Šventoji Dvasia yra kiekvieno gyvybingo ir tikrai išganingo veikimo pradmuo visose Kūno dalyse. Ji visą kūną stato meilėje įvairiais būdais: Dievo žodžiu (ugdymas), sakramentais (auginimas ir gydymas), malone, dorybėmis, charizmomis (parengimas darbams ir pareigoms)⁹⁹. Šeima „yra asmenų bendrija“¹⁰⁰. Pirmoji Asmenų bendrija yra Švč. Trejybė, kur meilės išraiška gimdo trečiąją asmenį. Meilė yra pati Švč. Trejybės gyvenimo esmė. Žmogui, sukurtam pagal „Dievo paveikslą ir panašumą“ (Pr 1, 26), gyvybiškai svarbu gyventi pagal Meilės įsakymą. Meilė, tvirtina Jonas Paulius II, yra šeimos bendruomenės pirmas uždavinys, vidinis principas, nuolatinė galia ir galutinis jos tikslas: „Be meilės šeima *negali gyvuoti, augti ir tobulėti* kaip asmenų bendruomenė.“¹⁰¹ Apaštalo Pauliaus žodžius sekėjams („Jūs – Dievo dirva, Dievo statyba“, 1 Kor 3, 9) A. Lobato pritaiko ir šeimos tikrovei, teigia, kad šeima kasdien yra statoma arba griauinama ir „tiktai meilė garantuoja, kad šeima pasieks reikiamą formą“¹⁰², kurioje laisvai veiks Šventoji Dvasia.

Žmogaus siela, būdama dvasinė savo prigimtimi, turi poreikius, kuriuos gali patenkinti tik Dievas, iš kurio ji yra kilusi¹⁰³. Todėl, kaip pažymima Bažnyčios dokumentuose, Dvasia gyvena Bažnyčioje [taip pat ir „namų Bažnyčioje“ – aut. past.] ir tikinčiųjų širdyse kaip šventovėje ir juose meldžiasi bei liudija apie įvaikystę. Ji veda Bažnyčią į tiesos pažinimo pilnatvę ir vienija bendrumu ir tarnavimu, aprūpina įvairiomis dovanomis, hierarchinėmis bei charizminėmis, kuriomis vadovauja jai ir ją puošia savo vaisiais¹⁰⁴.

Bronislovas Bitinas rašo, kad „prigimtinės dorybės įgyja prasmę tik susietos su aukščiausiaja vertybe – Dievu“¹⁰⁵. Žmogus gali veikti vedamas labai gražių ketinimų. Vis dėlto, kaip teigia Šventasis Raštas, „jūs bevaisiai, nepasilikdami manyje“ ir „nuo manęs atsiskyre, jūs negalite nieko nuveikti“ bei „Kas pasilieka manyje ir aš jame, tas duoda daug vaisių“ (Jn 15, 4, 5). Todėl kiekvienoje šeimoje ypatingą reikšmę įgauna Šventojo Rašto skaitymas, analizavimas, siekis gyventi pagal jį; sakramentinis gyvenimas; taip pat suvokimas žmogiškojo silpnumo ir ribotumo, kuris skatina pripažinti dieviškosios malonės, teologinių dorybių, charizmų reikalingumą, reikšmingumą ir siekti gyvenimą bei veiklą grįsti nuolankumu, pasitikėjimu bei ieškojimu Dievo valios. Visa tai stiprina tiek pačios šeimos, tiek šeimos ir Kūrėjo dvasinius ryšius.

Tėvai, pripažindami, kad jie yra „dėl vaiko *nuo pat pradžių*“, turi į vaiką „žiūrėti kaip į žmogišką asmenį, kurį myli dėl jo paties“¹⁰⁶. Iš tiesų kiekvienas šeimoje: mažas, suaugęs, neįgalus, senas – turi būti mylimas dėl jo paties, o ne dėl esamos, būsimos ar numatomos naudos. Tokios tarpusavio meilės šeimoje šaltinis, anot W. E. May, santuokinė vyro ir žmonos meilė, kuriai suteiktas gebėjimas teisingai įvykdyti „prigimtinių bažnytinių vaidmenį“¹⁰⁷. A. Lobato taip pat pabrėžia, kad „šeimos stiprumas glūdi sutuoktinių stiprume, kai jie iš tikrųjų myli vienas kitą ir saugo savo stiprią meilę kaip dovaną, kurios neprašo ir nieško, bet suteikia sau patys“¹⁰⁸.

Kaip Šventosios Dvasios šventovė, krikščioniška šeima, anot M.-D. Philippe'o, net likdama pasaulyje gali būti džiaugsmo, ramybės, poilsio, darbo oazė.

Bažnyčios mokymo kontekste, pritaikant teologijos pasiekimus pedagogikos ir familistikos srityse, visiškai įmanoma plėtoti šeimos teoriją, ypač šeiminio ugdymo srityje, visais svarbiausiais aspektais: šios socialinės santalkos kaip krikščioniškos bendrijos šilto mikroklimato kūrimo, kreipiančio į tarpusavio bendravimo ir santykių tobulinimą, kaip žmogiškųjų ir krikščioniškųjų vertybių pasireiškimo, vadovavimosi pareiga ir atsakomybė, kito šeimoje džiaugsmingo sutikimo, jo artumo gerbimo ir laisvo pasirinkimo bei apsisprendimo, buvimo drauge su juo.

2. Katalikiškojo auklėjimo šeimoje pedagoginės gairės

Ankstesniame skyriuje pateiktos teologinės įžvalgos leidžia suformuluoti šeimos kaip „namų Bažnyčios“ katalikiškojo ugdymo(si) gaires, kurios būtų svarbios ir rastų atgarsį bendrosios pedagogikos, socialinės pedagogikos, familistikos, socioedukacinio darbo srityse.

Šeima buriama vienas kito pašventinimui ir išganymui. Anksčiau aptarta teologinė mintis, kad Dievas suburia žmones pašventinimui ir išganymui, išryškina socialinę žmogaus prigimtį. Asmens gerovę visais jo amžiaus tarpsniais lemia šalia jo esantys žmonės. Tarpusavio ryšiai gali turėti tiek teigiamą, tiek neigiamą įtaką. Ir tik labai retai įtakos nesama. Todėl Katalikų Bažnyčios mokymas, jog šventumo ir išganymo turi būti siekiama drauge su kitais tikinčiaisiais, atliepia kiekvieno žmogaus prigimtį ir nurodo būvį: „pasilikite mano meilėje!“ (Jn 15, 9), kryptį: „mylėkite vienas kitą“ (pagal Jn 15, 12) bei tikslą: „būkite tobuli!“ (pagal Mt 5, 48). Siekiamas tikslas kartu lengviau realizuojamas, nes bendrystėje reikia klausyti, išiklausyti, prisitaikyti, padėti vienas kitam, gerbti vienas kitą. Be kitų vaikas neišmoks vaikščioti nei kalbėti; nesusidūręs su kitais, žmogus niekada nesupras, kas yra pagarba, nuolankumas, susitaikymas, atleidimas, kito autonomija, laisvė, orumas. Nepajutęs šilumos, gerumo, meilės, žmogus tiesiog nemokės to pats jausti ir kitiems išreikšti. Elvyda Martišauskienė šią mintį trumpai ir konkrečiai formuluoja kaip vieną pagrindinių pedagogikos principų: tik žvelgdamas į kitus žmogus gali pamatyti save ir keistis¹⁰⁹. Taigi asmenybei bręsti reikalinga bendruomenė. Pagrindinė bendruomenės paskirtis, anot Jeano Vanier, padėti žmogui augti¹¹⁰. Nuo kiekvieno asmens dvasinio augimo priklauso ir bendruomenės, kuriai jis priklauso, branda.

Šeima yra natūrali prigimtinė bendruomenė, vadinasi, galima teigti, jog šeimos nariai savaime, natūraliai yra suburti pašventinimui ir išganymui, todėl joje natūralus šventėjimo siekis. Tam, kad šis siekis nebūtų užgožtas, svarbus ir net būtinas yra nuolatinis tarpusavio evangelizavimas – Jėzaus Kristaus liudijimas ir šio liudijimo praktikavimas¹¹¹. Pirmiausia, anot Gary'io Chapmano, vienas kitą palaikyti ir drąsinti turi tėvai¹¹². Drąsindami vieni kitus evangeline žinia bei stiprindami dorybėse, šeimos nariai ugdo(si) atsparumą neigiamam aplinkos poveikiui, moko ir mokosi jam priešintis. Dar Stasys Šalkauskis teigė, kad religingumas atveria daugiau ugdymo galimybių. Tuo remdamasi E. Martišauskienė amžinųjų vertybių puoselėjimą sieja su gebėjimu pasipriešinti žalingam aplinkos poveikiui, kuris tiesiogiai tarsi neįjuntamas: „Menkėjant pozityviam aplinkos poveikiui, vis labiau matyti, kad *tiesą*, visos žmogiškosios būties

pamata, gali liudyti tik stiprieji.¹¹³ Šeima ir turėtų būti ta bendruomenė, kurioje formuojama, auginama bei išgyvenama dvasios stiprybė rinktis gerį. Pagrindinės priemonės – valios ir sąžinės jautrumo ugdymas. Tai ypač svarbu tarpusavio santykiuose. Šeimoje, tampančioje „namų Bažnyčia“, kasdienis tikėjimo stiprinimas ne tik kuria šeimos narių santykius, bet ir įveda žmogų, anot Kurto Zislerio, į gyvenimo vienybę su Jėzumi Kristumi¹¹⁴. Taip visi kartu, padėdami vienas kitam pasilikti Dievo meilėje, šeimos nariai stiprina vienas kitą kelyje į pašventinimą ir išganymą.

Šeimoje rūpinamasi kiekvieno nario orumu ir laisve. Bažnyčios mokymas pabrėžia Dievo vaikų orumą ir laisvę. Šeimoje kaip mažojoje bažnyčioje rūpinamasi kiekvieno nario orumu ir laisve. Orumas išsaugomas, jei šeimos tarpusavio santykiai grindžiami pagarba vienas kitam. Pagarba būtina tarp sutuoktinių, kad jos išmoktų ir vaikai. Kaip rašo M.-D. Philippe'as, tėvas turi parodyti vaikams, kaip gerbti motiną. Ypač jis turi palaikyti jos autoritetą auklėjant vaikus. Auklėti būtina nepažeidžiant jų orumo. Šeimos klausimus nagrinėjantys teologai aiškina, jog, atsižvelgiant į prigimtinus prokreacijos dėsnius, tėvai yra dėl vaikų¹¹⁵, pasišvenčiantys vaikams¹¹⁶, tarnaujantys¹¹⁷. Tarnystė bibline prasme¹¹⁸ – tai ne pataikavimas vaikams ir jų norų tenkinimas, bet teisingas ir deramas vadovavimas jiems, rūpinantis vaikų žmogišku ir krikščionišku gėriu¹¹⁹. Toks tarnavimas sudaro vaikams galimybę „išsiugdyti teisingą laisvės supratimą“¹²⁰. Atsidavimu, tarnyste, ėmimu ir davimu kaip auklėjamaisiais mainais turi būti grįsti visi šeimos narių santykiai¹²¹.

Tėvams tenka svarbi pareiga padėti orumo principų mokymosi (bei laikymosi) pamatus. Mokyti(s) būti oriam – tai mokyti(s) rinktis gerį ir išlikti laisvam. Žmogaus, ypač vaiko, gebėjimas išlikti laisvam renkantis labai priklauso nuo to, ar jis jaučiasi mylimas ir vertinamas. Bent kartą deprivaciją (ypač ankstyvojoje vaikystėje) patyrusio vaiko pasirinkimo laisvė bus varžoma baimės būti atstumtam¹²². Todėl pirmoji mokymo(si) būti oriam šeimoje sąlyga – besąlygiška meilė. „Mylėti be išlygų – tai mylėti visiškai, priimti ir pripažinti vaiką tokį, koks jis yra, o ne už tai, ką daro.“¹²³ Tai glaudžiai susiję ir su gimties kultūra. Šeimose, kuriose sprendžiamas aborto klausimas, nėra galimybių reikštis besąlygiškai meilei. Taigi tėvai turi ugdytis nuostatą, kad kiekvienas vaikas yra unikalus, vertingas, gerbtinas, mylimas Dievo, yra daugiau Dievo nei jų¹²⁴.

Laisvė – ypatingas šeimos gėris. Būtina saugoti vienas kito laisvę ir apsisprendimo teisę. Šeimoje svarbu tiek puoselėti vienas kito orumą ir laisvę, tiek mokyti(s) būti oriomis ir laisvomis asmenybėmis.

Šeimoje mokomasi valdyti, o ne būti valdomiems. Išpildžius meilės be išlygų kiekvienam šeimos nariui sąlygą, mokyme(si) valdyti, o ne būti valdomiems kaip svarbiausius galima įvardyti šv. Augustino nurodytą valios ugdymą ir Tomo Akviniečio pagrįstą racionalaus mąstymo lavinimą. Tam pritaria ir T. Mertonas, teigdamas, kad tapti tobulam padeda nuolatinis intelekto ir valios pasitelkimas¹²⁵. Vykdamas Dievo valią svarbiausia yra nuolankumas ir paklusnumas. Mylėdami vaiką dėl jo paties, priimdami jį kaip dovaną, pripažindami jo gerąsias savybes bei galimybes „praaugti“, tėvai turi prisiminti, jog „vaikų meilė bei pagarba ir klusnumas tėvams – tai didžiulis ir nepakeičiamas įnašas kuriant tikrai žmogišką ir krikščionišką šeimą“¹²⁶. Anot Kęstučio Ralio, Bažnyčia, mokydama bei reikalaujama gerbti savo tėvą ir motiną, „kartu laiduoja tautinės

kultūros tęstinumą, tramdo egocentriškas aistras ir instinktus¹²⁷. Šių dienų pedagogika taip pat pabrėžia, kad auklėjant vaikus svarbu nustatyti ribas, kurti taisykles. Klusnumas, kaip elgesio šeimoje būtinybė, neturi žeminti vaikų ar sutuoktinio orumo ir negali iš jų atimti vidinės pasirinkimo laisvės. Taigi klusnumo reikalavimas visada turi būti derinamas su vidine laisve pasirinkti, to moko prigimtinis orumas.

Ugdymas šeimoje grindžiamas pamatiniais principais. Kaip jau rašyta, vaikas į Dievo šeimą įtraukiamas „per krikštą ir religinį auklėjimą“¹²⁸. Tikėjimo ugdymas grindžiamas pamatiniais principais, be kurių bet koks ugdymas, tuo labiau tikėjimo ugdymas, neįmanomas.

Vienas pirmųjų principų – tėvų (sutuoktinių) tarpusavio santykiai. K. Ralys santuokinę meilę įvardija kaip vienintelę ir išskirtinę vieno asmens dovaną kitam, kuri yra galutinio išpareigojimo, išreikšto abipusiu, neatsaukiamu ir atviru sutikimu, priešas-tis¹²⁹. Įpareigojantys sutuoktinių tarpusavio santykiai tampa pamatu visų šeimos narių tarpusavio santykiams¹³⁰. Jų svarbą ugdant vaikus pabrėžia psichologai (pavyzdžiui, Gintautas Vaitoška), pedagogai (Juozas Vytautas Uzdila; Zenonas Bajoriūnas), teologai (Jonas Paulius II). Vatikano II Susirinkimo nutarimuose, JAV Vyskupų Konferencijos pastoraciniame laiške „Santuoka: meilė ir gyvenimas dieviškajame plane“¹³¹, bažnytinės teisės kanonuose ir kituose Bažnyčios dokumentuose pirmiausia aptariami vyro ir žmonos santykiai, o jau paskui – vaikų ugdymas¹³². Nes, anot K. Ralio, sakramentinė malonė nuolat apvalo, stiprina ir iškelia sutuoktinių prigimtine meilę. „Taip krikščionys sutuoktiniai ne tik teikia vienas kitam abipusę pagalbą kelyje į šventumą, bet kartu yra Kristaus meilės pasaulyje [drauge ir savo šeimoje – aut. past.] ženklas ir įrankis.“¹³³

Antrasis, išplaukiantis iš pirmojo – visų šeimos narių tarpusavio santykiai: ne tik tarp sutuoktinių, tėvų ir vaikų, bet ir su senais žmonėmis, ligoniais... t. y. visais namiškiais, ką paprastai vadiname psichologiniu namų klimatu ar mikroklimatu. A. Lobato teigia, kad visi šeimos nariai namuose turi jaustis „saugūs, mylimi, reikalingi, turintys savo vietą ir vardą, laisvi“¹³⁴. Pedagogė O. Norušytė-Janušauskienė-Januševičienė rašo, jog glaudesnius šeimos narių santykius padeda kurti Krikšto sakramentas, nes „prigimtiniai meilės ryšiai“ stiprinami dieviškaisiais (sakramentiniais) ryšiais. Sakramentiniai ryšiai, be dieviškosios malonės, teikia saugumo, priklausomumo jausmą; tampama tikroju šeimos, kuri yra „namų Bažnyčia“, nariu¹³⁵.

Trečiasis veiksnys – su vaikais leidžiamas laikas: „Sveiki, laimingi, savimi pasitikintys paaugliai ir jaunuoliai yra produktas stabilių namų, kuriuose abu tėvai skyrė daug laiko ir dėmesio vaikams.“¹³⁶ G. Chapmanas ir Rossas Campbellas teigia, kad kiekvienam vaikui per dieną turėtų būti skiriama bent po keletą minučių individualaus laiko¹³⁷.

Ketvirtasis – atsižvelgimas į kiekvieno šeimos nario asmenines ypatybes: gabumus, polinkius, charakterio bruožus. Tam reikalinga mylima žmogų pažinti, t. y. matyti žmogų tokį, koks jis yra, suprasti jo individualumą ir unikalumą¹³⁸. Nuolatos tenka ugdytis gebėjimą pažinti kitą, įsijausti į jo emocinę būklę (empatija), suprasti poreikius, vertinti situaciją.

Tikėjimas šeimoje tampa neatsiejama gyvenimo dalimi. Krikščioniškasis ugdymas, anot M.-D. Philippe'o ir kitų religijos pedagogikos atstovų, „apima visa tai, ko reikalauja žmogiškasis“¹³⁹. Tačiau „krikščioniškojo auklėjimo dalimi tampa ir supratimas,

kad auklėjamas ne vien tik žmogiškas asmuo¹⁴⁰. Reikia, anot M.-D. Philippe'o, stengtis padaryti viską, kad vaikas taptų Dievo vaiku. To siekiama „per sakramentus, maldą ir gyvenimo auką“¹⁴¹. Jono Pauliaus II nusakytam sakramentiniam, maldos ir aukos gyvenimui reikalingas tam tikras pastovus fonas arba aplinka. Pavyzdžiui, O. Norušytė-Janušauskienė-Januševičienė pabrėžia nuolatinės maldos vietos ir laiko pasirinkimą, maldos įpročius¹⁴². Religiniai įsitikinimai šeimoje įprasminami vizualia ir verbaline raiška. Dievo tikėjimo išraiškos elementai (paveikslai, pamaldumo veiksmai, šventės, posakiai, knygos ir kt.) „tampa religingumo stimulais, informacijos šaltiniais ir katalikiško auklėjimo priemonėmis, formuojančiomis pažiūras, įsitikinimus, charakterio bruožus ir dorybes“¹⁴³. Svarbu, anot O. Norušytės-Janušauskienės-Januševičienės, kad visas šeimos gyvenimas būtų „persunktas religine nuotaika“, kad tikėjimas taptų „iš gyvenimo neišskiriama dalimi“¹⁴⁴.

Šeimos vienybė ir krikščioniškasis dvasingumas kuriamas per bendrą maldą. Tarpusavio santykius ypač stiprina malda. Tėvai, jei tik yra įsitikinę, kad įprotis nemuoti padės jų vaikui išvengti daugelio klaidų, dės visas pastangas, kad to vaiką išmokytų, tai supras ne kaip sunkumą, o kaip svarbią pareigą. Tikėtina, jog katalikiškąsias vertybes puoselėjančioje šeimoje pamaldumas turėtų būti perduodamas natūraliai ir suprantamas kaip tėvų prigimtinė teisė¹⁴⁵.

Bendra malda – tai ir bendras buvimas kartu. Gali būti daug buvimo kartu formų: bendras darbas, bendros pramogos, bendras poilsis. Tačiau bendra malda vienija kitaip. Tai buvimas ne tik su kitais, bet ir vienas dėl kito. Net priešiškesniausiai nusiteikęs paauglys bus paveiktas maldos už jo rūpesčius. Taigi bendra malda už šeimos narius ir jų problemas priklauso veiksmingesnių poveikio priemonių kategorijai nei pamokymai, pabarimai ar baumės. Taip išsakomas rūpestis, išreiškiama nuomonė, situacija atiduodama Dievo valiai ir vaikui suteikiama laisvė pačiam apsispręsti Dievo akivaizdoje, nes bendroje maldoje šeimos nariai nebėra vieni su savo rūpesčiais ar džiaugsmiais: „Kur du ar trys susirinkę mano vardu, ten ir aš esu tarp jų“ (Mt 18, 20). Tad bendra malda ne tik vienija šeimos narius, bet ir padeda kurti krikščioniškąjį šeimos dvasingumą: „Nė viena kita priemonė neturi tokios įtakos krikščioniškajai šeimos dvasiai sukurti kaip bendra malda.“¹⁴⁶

Šeima atsakinga už savarankiškos, atsakingos, gebančios rinktis, tiesos ieškančios asmenybės ugdymą. Kalbėdami apie krikščioniškąjį ugdymą, mokslininkai pabrėžia asmens formavimą. M.-D. Philippe kaip pagrindines asmens savybes nurodo savarankiškumą ir gebėjimą orientuotis savo gyvenime¹⁴⁷. Būtent asmuo, anot autoriaus, turi galią rinktis intenciją, taip pat „kreipti save į asmeninį gėrį, kuris yra ne jo tėvų, bet *jo paties gėris*“¹⁴⁸. A. Lobato tai vadina sugebėjimu teisingai pasinaudoti laisve¹⁴⁹. Visas ugdymas tam ir skirtas, kad „vaikas *visu tuo, kas jis yra*“, kryptų „į tokią žmogiškojo asmens autonomiją ir gebėjimą pačiam orientuotis savo gyvenimą, kad ieškotų tiesos ir ypač kad mylėtų“¹⁵⁰. Katalikiškasis ugdymas – tai sąmoningo kontakto su Dievu ugdymas. Taigi tėvai ugdo ne būsimą verslininką, pedagogą, mediką, menininką, o savarankišką, laisvą, gebančią rinktis ir, svarbiausia, ieškančią tiesos ir mylinčią asmenybę.

Šeimoje vyksta auklėjamieji mainai tarp tėvų ir vaikų, remiantis Kristaus autoritetu. Ankstesnės pastabos rodo, kokios svarbios yra tėvų nuostatos dėl vaikų

auklėjimo. Jonas Paulius II kaip pagrindinį veiksnių, kuriant šeimą kaip „kilniausią žmogiškumo mokyklą“, nurodo auklėjamuosius mainus tarp tėvų ir vaikų, „kai kiekvienas duoda ir gauna“¹⁵¹. Tam reikalinga, kad tėvai teisingai ir tinkamai įvertintų „dovaną“, kurią gauna per vaikus¹⁵². Šeimoje galiojanti klasikinė schema „tėvai – ugdytojai, vaikai – ugdomieji“ neatspindi tiesos, nes: a) mokytis reikia ir tėvams; b) vaikai yra „dovana“, per kurią tėvai gali patirti ir patiria tam tikrą gėrį; c) pagrindinis ugdytojas yra Dievas; d) vaikai turi „tapti vis daugiau savimi“, o ne atkartoti tėvus. Todėl M.-D. Philippe pabrėžia: „Tėvai netgi privalės – būtent tuo kiekvienas auklėjimas yra nesavanaudiškas – būti *neturtingi* savo tėvystė ir motinystė, kad leistų vaikui juos aplenksti, sutiktų, kad vaikas gali turėti gerų savybių, kurių jie neturi.“¹⁵³

Katalikiškasis ugdymas remiasi Kristaus autoritetu. Jau minėjome, kad tėvai nėra vieninteliai ugdytojai. Vienas svarbiausių katalikiškojo auklėjimo uždavinių – stiprinti asmens ir Dievo tarpusavio santykius, kad Jėzus Kristus taptų gyvenimo kelrodžiu ir pagrindiniu ugdytoju: „...jūsų vienintelis Mokytojas yra Kristus“ (Mt 23, 10).

„Namų Bažnyčia“ statoma ant tikėjimo, pasitikėjimo ir džiaugsmo pamatų. Katalikiškoji pasaulėžiūra kreipia į džiugų ir pasitikėjimo kupiną tikėjimo išgyvenimą: „Visuomet džiaukitės Viešpatyje! Ir vėl kartojau: džiaukitės!“ (Fil 4, 4). Todėl katalikiškasis auklėjimas turi būti siejamas su džiaugsmo patirtimi¹⁵⁴. M.-D. Philippe teigia, kad „tėvai su gilia meile ir išvalgumu privalo rūpintis, kad būtų pakankamai džiaugsmo bei pramogų“¹⁵⁵. Viena palankiausių džiaugsmo pasireiškimo formų – šventės; per jas bene stipriausiai išgyvenamas bendras džiaugsmas, išvaduojantis iš kasdienybės¹⁵⁶. Kaip rašo Rupertas Leitneris, Anna Steinbock, „vaikai labiausiai linkę ritualizuoti savo patirties pasaulį. Jiems reikalingi kulminaciniai taškai, simboliniai ženklai ir gestai <...>: žvakių uždegimas, ugnies nešimas, patalpų puošimas...“¹⁵⁷. Svarbus religinių švenčių vaidmuo – glaudesnė vienybė su visuotine apaštaline Bažnyčia, todėl šventė yra laikas, skiriamas šeimai, Viešpačiui, bendruomenei¹⁵⁸. Švenčių laikotarpiui priklauso ir sekmadienis. Sekmadienį dera suvokti pirmiausia kaip Dievo duotą poilsio dovaną ir su dėkingumu ja pasinaudoti. Tikrojo poilsio, teikiančio ramybės ir džiaugsmo, šaltinis yra Viešpats. Todėl Bažnyčios dokumentai kalba apie poilsį Dieve, visų pirma išreiškiant Jam – Kūrėjui ir Išgelbėtojų – padėką Eucharistijos šventimu. Šeiminių gyvenimo įtampai atpalaiduoti taip pat siūlomas humoras: „Pažvelgę su humoru į savo pernelyg dideles viltis mes modifikuojame savo reikalavimus, daromės realesni ir labiau sugyvenami.“¹⁵⁹

Tikėjimas šeimoje yra ne instrumentas, o kūrybiškas mokymasis ir artimiausios aplinkos evangelizavimas. M.-D. Philippe rašo, kad religingai auklėti yra lengviau nei be religijos, nes „grynai žmogiškai auklėjant sunkiau paaiškinti vaikui tikslą <...> Gyvenant krikščioniškoje aplinkoje <...> tereiks priminti esminį tikslą – mus mylinčio Jėzaus artumą“¹⁶⁰. Vis dėlto katalikiškasis auklėjimas negali būti savitiksliis, dėl savęs paties ar didesnio vaikų paklusnumo. Tikėjimas – siekis tvirtesnio asmeninio ryšio su Dievu – turi tapti visos šeimos gyvenimo esme. Todėl būtina siekti, kad katalikiškasis auklėjimas neprarastų kūrybiškumo, spontaniškumo¹⁶¹ ir mokytų „ieškoti *asmeninio* religinio elgesio būdų“¹⁶².

Tikėjimas, tapęs šeimos gyvenimo esme, atveria duris evangelizacijai. Septintajam pasaulio šeimų susitikimui parengtoje katechezėje teigiama, kad rinkdamasi gėrį, ugdydama vaikus dorybėms bei atidarydama savo duris šeima teikia gyvybę visuomenei.

Atvirumą pasauliui Vatikano II Susirinkimo dokumentai nusako tokiais apaštaliųjų darbų pavyzdžiais: „įvaikinti pamestus vaikus, palankiai priimti ateivius, prisidėti prie mokyklų tvarkymo, paremti jaunuolius patarimu ir lėšomis, padėti sužadėtiniam geriau pasiręgti santuokiniam gyvenimui, prisidėti prie katekizavimo, pagelbėti sutuoktiniams ir šeimoms <...> parūpinti seneliams ne tik tai, kas būtina gyvenimui, bet ir atitinkamų ekonominės pažangos vaisių.“¹⁶³ Todėl, anot katechetų, šeimoje ugdytinos tokios dorybės: dosnumas, svetingumas, tarnavimas, solidarumas, jas lydi dėkingumas ir ramybė. Ten pat teigiama, kad dieviškoji meilė drąsina mylėti priešus, pasišvęsti nepažįstamiesiems, dosnumu viršyti tai, kas privaloma. Šeimos skatinamos atsispirti pagundai rūpintis tik savo pačių gyvenimu. Aiškinama, kad Dievas kviečia paminti būgštavimus ir baimes, neužsibarikaduoti apskaičiavimais ir garantijomis. Nes šeiminiai ryšiai ir šeimos gerovė didėja, kai šeima dalijasi su kitomis šeimomis, yra atidi jų žaizdoms, jų vaikų problemoms, net jei tų šeimų gyvenimo būdas ir įsitikinimai visiškai skiriasi. Taip yra evangelizuojamos kitos šeimos, artimiausia aplinka¹⁶⁴. Labai svarbu, kad į aptartą geranorišką veiklą įsitrauktų visi šeimos nariai. Nes bendras tikslas, bendras rūpestis kitais, bendradarbiavimas dėl kitų gerovės stiprina šeimos narių santykius, moko kartu įveikti sunkumus, pasišvęsti kai kam reikšmingam, pajusti savo vertę, atsakomybę, reikšmę.

Sutartinai darbuodamiesi dėl kitų, dėl bendro visuomeninio gėrio, šeimos nariai lengviausiai įgyvendina visas anksčiau minėtas devynias gaires: stiprina vienas kitą pašventinimui ir išganymui; įgyvendina Dievo vaikų orumą ir laisvę; mokosi meilės, pagarbos ir klusnumo; stiprina tarpusavio santykius; leidžia kartu laiką; išsiaiškina vienas kito stiprybes ir silpnybes; praktikuoja tikėjimą ir bendrą malda; bręsta, leidžiasi aplenkiami, pripažįsta kitų pranašumą; dalijasi patirtu džiaugsmu, švenčia sėkmę ir, galiausiai, mokosi savarankiškai priimti sprendimus ir veikti.

Aptartos šeimos ugdymosi gairės padeda šeimai tapti „namų Bažnyčia“ ir visuomeninio gėrio šaltiniu. Gairės nėra statiškos, visos jos reiškia nuolat vykstantį procesą. Todėl šeima aptariama ne kaip esama, bet kaip tampanti „namų Bažnyčia“.

Išvados

1. Katalikų Bažnyčios dokumentai ir teologinės išvalgos padeda atskleisti katalikiškojo ugdymo esmę. Katalikiškasis ugdymas neatskiriamas nuo visos Bažnyčios evangelizacinės veiklos ir iš jos išplaukia (Santuokos sakramentas įpareigoja bei teikia malonę), todėl šeima, įsitraukdama į Dievo šeimą per Santuoką, Krikštą bei religinį auklėjimą, tęsia evangelizacinę Bažnyčios misiją, kūrta Bažnyčią ir pati vis labiau tampa „namų Bažnyčia“, reprezentuojančia pirmąją.

2. Šeimoje kaip Dievo tautoje dvasiniai ryšiai svarbesni už prigimtinius ir ankstyvesni bei gilesni už naudos ryšį. Didžiausia reikšmė dvasiniame šeimos gyvenime skiriama meilei, jos paskirtis – padėti vienas kitam šventumo kelyje. Tai skatina atsirasti asmenis siejantiems bendro gėrio ir bendro tikslo ryšiams. Šeima kaip Kristaus kūnas atsiskleidžia per šeimos narių vienybę su Kristumi pasitelkus sakramentus. Nuostata, kad šeimos galva yra Kristus, padeda tėvams remtis aukštesniu nei jie autoritetu. Šeimos bendruomenę kurianti meilė daro ją Kristaus sužadėtine. Šeimoje kaip Šventosios Dvasios

šventovėje pripažįstamas žmogiškasis silpnumas ir ribotumas skatina pasikliauti dieviškąja malone, siekti teologinių dorybių, stengtis gyvenimą bei veiklą grįsti nuolankumu, pasitikėjimu ir ieškojimu Dievo valios. Visa tai stiprina tiek šeimos tarpusavio, tiek šeimos ir Kūrėjo dvasinius ryšius.

3. Šeimos kaip bendruomenės dvasinė branda priklauso nuo kiekvieno šeimos nario. Todėl šeimoje, siekiančioje tapti „namų Bažnyčia“, svarbu: a) stiprinti vienas kitą Gerosios Naujienos liudijimu ir praktikavimu; b) ugdyti dvasinę stiprybę rinktis gėrį, stiprinant valią ir sąžinės jautrumą. Taip šeimos nariai padeda vieni kitiems pasilikti Dievo meilėje ir priešintis žalingam aplinkos poveikiui.

4. Kiekvienas gimsta orus ir laisvas, bet šeimoje svarbu laikytis orumo reikalavimų: nesileisti būti valdomam daiktų ir vykdyti Dievo valią. Mokantis būti laisvam svarbu, kad kiekvienas šeimos narys būtų besąlygiškai priimamas ir vertinamas kaip Dievo dovana. Dievo valios vykdymas siejamas su klusnumu ir nuolankumu. Klusnumo reikalavimas turi būti derinamas su vidine laisve pasirinkti.

5. Tikėjimo ugdymas grindžiamas pamatiniais edukaciniais principais (besąlygiška meile, palankaus psichologinio šeimos mikroklimato kūrimu, tarpusavio bendravimu, atsižvelgimu į kiekvieno šeimos nario asmenines ypatybes), be kurių neįmanomas bet koks ugdymas. Tačiau krikščioniškasis ugdymas siekia, kartu ir suteikia daug daugiau – vienybę su Dievu. Religiniai įsitikinimai šeimoje įprasminami vizualia, verbالية ir neverbالية raiška. Tikėjimas tampa esmine gyvenimo ir pasaulėvaizdžio dalimi, visa ko matu.

6. Malda ypač stiprina tarpusavio santykius, nes išreiškia buvimą vieno dėl kito. Ji priklauso veiksmingesnių poveikio priemonių kategorijai ir padeda kurti krikščioniškąją šeimos dvasingumą.

7. Krikščioniškasis ugdymas turi kreipti į savarankiškos, laisvos, gebančios rinktis, pajėgios savo gyvenime orientuotis, tiesos ieškančios ir mylinčios asmenybės ugdymą.

8. Religinis auklėjimas yra lengvesnis, nes įvardijamas esminis tikslas – Jėzaus artumas, bet negali būti savitiksliis ar dėl didesnio vaikų paklusnumo. Šeimos gyvenimo esme turi tapti siekis tvirtesnio asmeninio ryšio su Dievu, ieškant asmeninio religinio elgesio būdų. Tai pasiekama kitų šeimų ir artimiausios aplinkos evangelizavimo būdu. Evangelizavimas vyksta nesavanaudiškai rūpinantis kitų šeimų gerove bei visuomenine gerove.

9. Taigi šeima yra natūraliai buriama vienas kito pašventinimui ir išganymui, todėl tikėjimas, tapęs esmine šeimos gyvenimo dalimi, padeda rūpintis kiekvieno nario orumu ir laisve, ugdyti savarankišką, atsakingą, gebančią rinktis ir tiesos ieškančią asmenybę. „Namų Bažnyčioje“, remiantis Kristaus autoritetu, tarpusavio vienybę ir krikščioniškasis dvasingumas kuriamas per bendrą maldą. Auklėjamieji mainai vyksta per tėvų besąlygišką meilę vaikams ir vaikų pagarbą tėvams. Tapatybė formuojama siekiant vidinės ramybės, pasitikėjimo ir ypač – džiaugsmo išgyvenimų. Todėl katalikiškasis ugdymas rezultatyviausias šeimose, kuriose santykiai išauga į tarpusavio ir artimiausios aplinkos evangelizavimą per vienas kito stiprinimą ir pagalbą artimui.

NUORODOS

- ¹ *Ratnikaitė I.* Globojanti meilė krikščioniškai auklėjant šeimynos vaikus // Socialinis ugdymas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. 2006. Nr. 1 (12). P. 38–48; *Ratnikaitė I.* Advocating a Curriculum of Religious Education for Children Lost in the Foster System // Research, Planning and Policy: Emerging Trends in Baltic and Nordic Lifelong Learning. Finland. 2008. P. 107–114; *Ratnikaitė I., Uzдила J. V.* Neotomistinė, egzistencialistinė ir personalistinė filosofija apie krikščioniškąjį vaikų auklėjimą // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2008. Nr. 28 (56). P. 35–50; *Šlapkauskaitė D., Ratnikaitė I., Miliūnienė L.* Religija socialiai prieštarigų asmenų grupių šeimose // Religijos vaidmuo asmens socializacijai: pranešimai. Kaunas. 2008. P. 103–106; *Ratnikaitė I.* Katalikiškas auklėjimas šeimynoje kaip socialinis pedagoginis fenomenas. Daktaro disertacija. Šiauliai: Šiaulių universitetas. 2011; *Ratnikaitė I.* Katalikiško dvasingumo raiškos ypatumai šeimynoje // Ugdymo dvasingumas. Vilnius: Edukologija. 2012. P. 260–290.
- ² *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Vilnius: Lumen. 1994. Nr. 17.
- ³ Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et spes* // Vatikano II Susirinkimo nutarimai. Vilnius: Aidai. 1994. Nr. 48; *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 11.
- ⁴ *Lobato A.* Žmogaus orumas ir likimas. Vilnius: Logos. 2001. P. 151.
- ⁵ *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 17.
- ⁶ *Lobato.* Ten pat. P. 151.
- ⁷ *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 15.
- ⁸ Ten pat. Toks pats yra šeimos su visuomene santykis: priklausydamą visuomenei, atspindėdama visuomenę, išjungdama į visuomenę, šeima taip pat veikia ir kuria visuomenę.
- ⁹ *May W. E.* Marriage: The Rock on Which the Family Is Built. San Francisco: Ignatius Press. 1995. P. 105.
- ¹⁰ *Jonas Paulius II.* Apaštalinė adhortacija *Catechesi tradendae*. Vilnius: Katalikų pasaulis. 1996. Nr. 68.
- ¹¹ *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 21.
- ¹² *Paulius VI.* Evangelii nuntiandi: dėl evangelizacijos šiuolaikiniame pasaulyje. 1999. Nr. 71 // http://www.lcn.lt/b_dokumentai/ap_paraginimai/evangelii_nuntiandi.html. Žiūrėta 2010 07 10.
- ¹³ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla. 1997. Nr. 781–809.
- ¹⁴ Ten pat. Nr. 781.
- ¹⁵ Prel. A. Rubšio komentaras // Naujasis Testamentas. 2006. P. 955. Taip teigdamas A. Rubšys nurodo į Oz 2, 25; 1 Pt 2, 10.
- ¹⁶ *Jonas Paulius II.* Familiaris Consortio. 1981. 21 // http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_19811122_familiaris-consortio_en.html. Žiūrėta 2010 07 10.
- ¹⁷ *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 18.
- ¹⁸ „Naudos ryšiu“ M.-D. Philippe vadina kūdikio poreikį būti pamaitintam, sušildytam, aprengtam (žr. *Philippe M.-D.* Meilės gelmėse. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2004. P. 161).
- ¹⁹ *Lobato.* Ten pat. P. 157.
- ²⁰ 1 Kor 13, 13; Kol 3, 19; Rom 12, 10.
- ²¹ Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et spes* // Ten pat; *Paulius VI.* Evangelii nuntiandi: dėl evangelizacijos šiuolaikiniame pasaulyje // Ten pat; *Wojtyła K.* Meilė ir atsakomybė. Vilnius: Alka. 1994; *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*; *May.* Ten pat; *Lobato.* Ten pat; *Benediktas XVI.* Enciklika *Deus caritas est*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2006; *Parrella F. J.* Towards a Spirituality of the Family // Asmeninis rankraštis, išspausdintas Communio. 1982. Vol. 9 (2); *Philippe.* Ten pat; *Paškus A.* Meilė žmogaus pašaukimas. Vilnius: Naujasis lankas. 2003; *Ramonas A.* Doktrina apie malonę. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2006 ir kt.
- ²² *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 21.

- ²³ *Norušytė-Janušauskienė-Januševičienė O.* Gyvenimas su darbu ir malda. Kaunas: Naujasis lankas. 2008. P. 222.
- ²⁴ *Wojtyła K.* Meilė ir atsakomybė. Ten pat. P. 25.
- ²⁵ *Sheed F. J.* Theology for Beginners. London: Sheed & Ward. 1981.
- ²⁶ *Merton T.* Mintys vienuoje. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2003. P. 38.
- ²⁷ *Motina Teresė.* Laiškas iš Kalkutos, skirtas šeimos metams // Šeima ir tikėjimas. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla. 1996. P. 35.
- ²⁸ *Szkodon J.* Kas yra kasdienio gyvenimo dvasingumas? Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2008. P. 151.
- ²⁹ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Nr. 781.
- ³⁰ *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 18.
- ³¹ *Philippe.* Ten pat. P. 275.
- ³² *Dulskis R.* Maldos teologija ir pašaukimai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2007. P. 99.
- ³³ *Parrella.* Ten pat. P. 7.
- ³⁴ Pavyzdžiui, *Szkodon.* Kas yra kasdienio gyvenimo dvasingumas? Ten pat.
- ³⁵ Pavyzdžiui, *Trimakas K. A.* Asmenybės raida gyvenime. Kaunas: Marijonų talkininkų centro leidykla. 2002.
- ³⁶ Pavyzdžiui, *Pečkauskaitė M.* Motina auklėtoja. Kaunas: Leidybos ir informacijos centras „Už gyvybę“. 2006.
- ³⁷ „Vyras ir moteris, panaudoję gimdymo galią, tampa biologiniais tėvais. Kad jie taptų tikrais tėvais, reikia dar atsidėjusiai rūpintis vaiku. Tada jie patys bręsta kaip žmonės“ (*Trimakas.* Asmenybės raida gyvenime. Ten pat. P. 259); „Tėvai, suteikdami gyvybę, rūpindamiesi vaikais, juos auklėdami, dvasiškai auga“ (*Szkodon.* Kas yra kasdienio gyvenimo dvasingumas? P. 149).
- ³⁸ *Pečkauskaitė.* Motina auklėtoja. Ten pat. P. 48.
- ³⁹ Ten pat. P. 48.
- ⁴⁰ *Parrella.* Ten pat. P. 6–7.
- ⁴¹ Ten pat. P. 7.
- ⁴² Dekretas apie pasauliečių apaštalavimą *Apostolicam actuositatem* // Vatikano II Susirinkimo nutarimai. Nr. 11; Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et spes* // Ten pat. Nr. 47–52.
- ⁴³ *Liobikienė N.* Kas padeda ir kas trukdo šeimai // http://www.gyvybe.lt/uzgyvybe/200210/uzg10_03.html. Žiūrėta 2010 07 16.
- ⁴⁴ *Maceina A.* Pedagoginiai raštai. Kaunas: Šviesa. 1990. P. 102; *May.* Ten pat. P. 105.
- ⁴⁵ *Merton T.* Kopimas į tiesą. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2012. P. 226.
- ⁴⁶ *Parrella.* Ten pat. P. 7.
- ⁴⁷ *Jonas Paulius II.* Redemptoris missio // http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/redemptoris-missio.html. Žiūrėta 2014 07 16.
- ⁴⁸ *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 55.
- ⁴⁹ *Philippe.* Ten pat. P. 293.
- ⁵⁰ *Parrella.* Ten pat. P. 2.
- ⁵¹ Ten pat.
- ⁵² Ten pat.
- ⁵³ Ten pat. P. 2, 7.
- ⁵⁴ Ten pat. P. 7.
- ⁵⁵ Ten pat.
- ⁵⁶ Jono Pauliaus II pateikti keturi pagrindiniai šeimos uždaviniai: 1) asmenų bendruomenės kūrimas; 2) tarnavimas gyvybei; 3) dalyvavimas visuomenės vystymesi; 4) dalyvavimas Bažnyčios gyvenime ir jos pasiuntinybėje. *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 17.

- ⁵⁷ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Nr. 782.
- ⁵⁸ *Gonzales-Carvajal L.* Toks yra mūsų tikėjimas. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2001. P. 186.
- ⁵⁹ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Nr. 798.
- ⁶⁰ *May.* Ten pat. P. 106.
- ⁶¹ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Nr. 782.
- ⁶² Ten pat.
- ⁶³ *Lobato.* Ten pat. P. 9.
- ⁶⁴ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Nr. 782.
- ⁶⁵ *Parrella.* Ten pat. P. 6.
- ⁶⁶ Jn 13, 35.
- ⁶⁷ *Lobato.* Ten pat. P. 157.
- ⁶⁸ *Fromm E.* Žmogus sau. Kaunas: Verba vera. 2008. P. 114, 116.
- ⁶⁹ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Nr. 782.
- ⁷⁰ *Paulius VI.* Evangelii nuntiandi: dėl evangelizacijos šiuolaikiniame pasaulyje. Nr. 71 // Ten pat; *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*.
- ⁷¹ Ten pat.
- ⁷² *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 51.
- ⁷³ *Philippe.* Ten pat. P. 290.
- ⁷⁴ Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et spes*. 2000. Nr. 48 // http://www.lcn.lt/b_dokumentai/vatikano_2s/gaudium-et-spes.html. Žiūrėta 2014 09 27.
- ⁷⁵ *Paulius VI.* Evangelii nuntiandi: dėl evangelizacijos šiuolaikiniame pasaulyje. Nr. 72 // Ten pat.
- ⁷⁶ *Parrella.* Ten pat. P. 8.
- ⁷⁷ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Nr. 782.
- ⁷⁸ *Lubich C.* Meditacijos. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005.
- ⁷⁹ *Paul VI.* Credo of the People of God. 1968 // <http://www.papalencyclicals.net/Paul06/p6credo.htm>. Žiūrėta 2010 07 23.
- ⁸⁰ *Fromm.* Ten pat. P. 116.
- ⁸¹ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Nr. 789.
- ⁸² Ten pat. Nr. 790–791.
- ⁸³ *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 15.
- ⁸⁴ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Nr. 1996.
- ⁸⁵ Ten pat. Nr. 2000.
- ⁸⁶ Ten pat. Nr. 1999–2000.
- ⁸⁷ *May.* Ten pat. P. 118.
- ⁸⁸ *Parrella.* Ten pat. P. 5.
- ⁸⁹ *Lobato.* Ten pat. P. 156.
- ⁹⁰ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Nr. 792–795.
- ⁹¹ Ten pat. Nr. 794.
- ⁹² Ten pat. Nr. 796.
- ⁹³ *Parrella.* Ten pat. P. 5, 6.
- ⁹⁴ Būtent dėl šio asmeninio santykio ir teigiama, kad šeimoje ne tik tėvai vaikus moko, bet ir patys gali iš savo vaikų pasimokyti.
- ⁹⁵ *Miller D. A.* Concepts of Family Life in Modern Catholic Theology: From Vatican II through “Christifideles Laici”. London: Catholic Scholars Press. 1996. P. 158.
- ⁹⁶ *Parrella.* Ten pat.
- ⁹⁷ *Philippe.* Ten pat. P. 310.
- ⁹⁸ Ten pat. P. 309.
- ⁹⁹ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Nr. 797–798.
- ¹⁰⁰ *Lobato.* Ten pat. P. 158.
- ¹⁰¹ *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 18.

- 102 *Lobato*. Ten pat. P. 157.
- 103 *Sheed*. Ten pat.
- 104 Dogminė konstitucija apie Bažnyčią *Lumen gentium* // Vatikano II Susirinkimo nutarimai. Nr. 4.
- 105 *Bitinas B.* Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija. 2000. P. 193.
- 106 *Philippe*. Ten pat. P. 153.
- 107 *May*. Ten pat. P. 110.
- 108 *Lobato*. Ten pat. P. 154.
- 109 *Martišauskienė E.* Šviesos pedagogikos kontūrai: dvasingumo ugdymo pamatai. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 2008.
- 110 *Vanier J.* Bendruomenė atleisti ir švęsti. Vilnius: „Tikėjimo ir Šviesos“ bendruomenė. 1998.
- 111 *Vorglimler H.* Naujasis teologijos žodynas. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2003. P. 346.
- 112 *Chapman G., Campbell R.* Penkios vaikų meilės kalbos. Vilnius: Alma littera. 2008.
- 113 *Martišauskienė*. Ten pat. P. 60. Panaši mintis išsakyta ir kun. K. Ralio disertacijoje: „Jeigu visuomenės sąmonė yra orientuota į krikščioniškosios kultūros akcentuojamas vertybes, visuomenė labiau galės pasipriešinti politikos ar ekonomikos amoralumui, neteisybės ir blogio plitimui“ (*Ralys K.* Sužadėtinių rengimas katalikiškajai santuokai. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. 2009. P. 44).
- 114 *Zisler K.* Religinio auklėjimo gairės // Religijos pedagogika. D. 1. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisija. 1998. P. 23.
- 115 *Philippe*. Ten pat.
- 116 *Lobato*. Ten pat. P. 158.
- 117 *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*; *Lobato*. Ten pat; *Philippe*. Ten pat.
- 118 „O aš tarp jūsų esu kaip tas, kuris patarnauja“ (Lk 22, 27).
- 119 *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 21.
- 120 Ten pat.
- 121 Ten pat; *Lobato*. Ten pat.
- 122 *Ratnikaitė I.* Katalikiškas auklėjimas šeimoje kaip socialinis pedagoginis fenomenas. Ten pat.
- 123 *Chapman G., Campbell R.* Ten pat.
- 124 *Philippe*. Ten pat.
- 125 *Merton*. Kopimas į tiesą. Ten pat. P. 226.
- 126 *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 21.
- 127 *Ralys*. Ten pat. P. 44.
- 128 *Jonas Paulius II.* Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 15.
- 129 *Ralys*. Ten pat. P. 48.
- 130 *Vaitoška G.* Kas iš vaikų pagrobė gandra? Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2010.
- 131 JAV Vyskupų Konferencijos pastoracinis laiškas „Santuoka: meilė ir gyvenimas dieviškajame plane“ // <http://www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/marriage/love-and-life/>. Žiūrėta 2010 07 14.
- 132 „Klausimas apie vaikus ir jų auklėjimą glaudžiai susijęs su santuokiniu sutikimu, meilės priesaika, santuokine pagarba ir ištikimybe iki mirties“ (*Jonas Paulius II.* Laiškas šeimoms *Gratissimum sane*. Nr. 10).
- 133 *Ralys*. Ten pat. P. 49.
- 134 *Lobato*. Ten pat. P. 152.
- 135 *Norušytė-Janušauskienė-Januševičienė*. Ten pat.
- 136 *Bowlby J.* A Secure Base. New York: Basic Books. 1980.
- 137 *Chapman G., Campbell R.* Penkios vaikų meilės kalbos. Ten pat.
- 138 *Fromm*. Ten pat.
- 139 *Philippe*. Ten pat. P. 154.
- 140 Ten pat.

- ¹⁴¹ Jonas Paulius II. Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 55.
- ¹⁴² Norušytė-Janušauskienė-Januševičienė. Ten pat. P. 115.
- ¹⁴³ Ratnikaitė I. Katalikiško dvasingumo raiškos ypatumai šeimynoje // Ten pat. P. 286.
- ¹⁴⁴ Norušytė-Janušauskienė-Januševičienė. Ten pat. P. 120.
- ¹⁴⁵ Pius XI. Divini Illius Magistri. 1999 // <http://www.ewtn.com/library/encyc/p11divil.htm>. Žiūrėta 2010 07 14; Code of Canon Law. Vatican. 1983. Kan. 1372; Krikščioniškojo auklėjimo deklaracija *Gravissimum educationis*. Nr. 2 // Vatikano II Susirinkimo nutarimai.
- ¹⁴⁶ Grucė R. Šeima ir vaikų auklėjimas. Vilnius: Lumen. 1994. P. 127.
- ¹⁴⁷ Philippe. Ten pat. P. 152.
- ¹⁴⁸ Ten pat.
- ¹⁴⁹ Lobato. Ten pat. P. 156.
- ¹⁵⁰ Philippe. Ten pat. P. 152.
- ¹⁵¹ Jonas Paulius II. Apaštališkoji adhortacija *Familiaris consortio*. Nr. 21.
- ¹⁵² Ten pat.
- ¹⁵³ Philippe. Ten pat. P. 153.
- ¹⁵⁴ Ten pat; The Family: Work and Celebration. Vatican. 2011.
- ¹⁵⁵ Philippe. Ten pat. P. 277.
- ¹⁵⁶ Norušytė-Janušauskienė-Januševičienė. Ten pat; Perstlingas J. Medituoti ir švęsti su mokiniais // Religijos pedagogika. D. 2. Kaunas: Tarpdiecinė katechetikos komisijos leidykla. 1998; Vanier. Ten pat; Leitner R., Steinbock A. Religinė socializacija // Religijos pedagogika. D. 1. Kaunas: Tarpdiecinė katechetikos komisijos leidykla. 1998; Pečkauskaitė. Ten pat.
- ¹⁵⁷ Leitner R., Steinbock A. Ten pat. P. 108.
- ¹⁵⁸ The Family: Work and Celebration. Ten pat.
- ¹⁵⁹ Grucė. Ten pat. P. 135.
- ¹⁶⁰ Philippe. Ten pat. P. 169.
- ¹⁶¹ Zisler. Ten pat. P. 23–33.
- ¹⁶² Leitner R., Steinbock A. Religinė socializacija // Ten pat. P. 99.
- ¹⁶³ Dekretas apie pasauliečių apaštalavimą *Apostolicam actuositatem* // Ten pat. Nr. 11.
- ¹⁶⁴ The Family: Work and Celebration. Ten pat. P. 43–50.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Benediktas XVI. Deus caritas est. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2006.
2. Bitinas B. Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija. 2000.
3. Bowlby J. A Secure Base. New York: Basic Books. 1980.
4. Chapman G., Campbell R. Penkios vaikų meilės kalbos. Vilnius: Alma littera. 2008.
5. Code of Canon Law. Vatican. 1983.
6. Dulskis R. Maldos teologija ir pašaukimai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2007.
7. Fromm E. Žmogus sau. Kaunas: Verba vera. 2008.
8. Gonzales-Carvajal L. Toks yra mūsų tikėjimas. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2001.
9. Grucė R. Šeima ir vaikų auklėjimas. Vilnius: Lumen. 1994.
10. JAV Vyskupų Konferencijos pastoracinis laiškas „Santuoka: meilė ir gyvenimas dieviškajame plane“ // <http://www.usccb.org/issues-and-action/marriage-and-family/marriage/love-and-life/>. Žiūrėta 2010 07 14.
11. Jonas Paulius II. Apaštalinė adhortacija *Catechesi tradendae*. Vilnius: Katalikų pasaulis. 1996.
12. Jonas Paulius II. Apaštališkasis paraginimas *Familiaris consortio*. Vilnius: Lumen. 1994.
13. Jonas Paulius II. *Familiaris Consortio*. 1981 // http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_19811122_familiaris-consortio_en.html. Žiūrėta 2010 07 10.

14. *Jonas Paulius II*. Laiškas šeimoms *Gratissimam sane* // http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_popeziaus/gratissimam-sane.html. Žiūrėta 2014 09 29.
15. *Jonas Paulius II*. *Redemptoris missio* // http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/redemptoris-missio.html. Žiūrėta 2014 07 16.
16. Katalikų Bažnyčios katekizmas. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla. 1997.
17. *Leitner R., Steinbock A.* Religinė socializacija // *Religijos pedagogika*. D. 1. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla. 1998. P. 79–110.
18. *Liobikienė N.* Kas padeda ir kas trukdo šeimai // http://www.gvyvybe.lt/uzgyvybe/200210/uzg10_03.html. Žiūrėta 2010 07 16.
19. *Lobato A.* Žmogaus orumas ir likimas. Vilnius: Logos. 2001.
20. *Lubich C.* Meditacijos. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005.
21. *May W. E.* *Marriage: The Rock on Which the Family Is Built*. San Francisco: Ignatius Press. 1995.
22. *Martišauskienė E.* Šviesos pedagogikos kontūrai: dvasingumo ugdymo pamatai. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 2008.
23. *Merton T.* *Kopimas į tiesą*. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2012.
24. *Merton T.* *Mintys vienuoje*. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2003.
25. *Miller D. A.* *Concepts of Family Life in Modern Catholic Theology: From Vatican II through "Christifideles Laici"*. London: Catholic Scholars Press. 1996.
26. *Motina Teresė*. Laiškas iš Kalkutos, skirtas šeimos metams // *Šeima ir tikėjimas*. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla. 1996.
27. *Naujasis Testamentas*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2006.
28. *Norušytė-Janušauskienė-Januševičienė O.* Gyvenimas su darbu ir malda. Kaunas: Naujasis lankas. 2008.
29. *Parrella F. J.* *Towards a Spirituality of the Family* // *Asmeninis rankraštis, išspausdintas Communio*. 1982. Vol. 9 (2).
30. *Paul VI*. *Credo of the People of God*. 1968 // <http://www.papalencyclicals.net/Paul06/p6credo.htm>. Žiūrėta 2010 07 23.
31. *Paulius VI*. *Evangelii nuntiandi: dėl evangelizacijos šiuolaikiniame pasaulyje*. 1999 // http://www.lcn.lt/b_dokumentai/ap_paragininimai/evangelii_nuntiandi.html. Žiūrėta 2010 07 10.
32. *Pečkauskaitė M.* *Motina auklėtoja*. Kaunas: Leidybos ir informacijos centras „Už gyvybę“. 2006.
33. *Perstlingas J.* *Medituoti ir švęsti su mokiniais* // *Religijos pedagogika*. D. 2. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla. 1998.
34. *Philippe M.-D.* *Meilės gelmėse*. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2004.
35. *Pius XI*. *Divini Illius Magistri*. 1999 // <http://www.ewtn.com/library/encyc/p11divil.htm>. Žiūrėta 2010 07 14.
36. *Ralys K.* *Sužadėtinių rengimas katalikiškajai santuokai*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. 2009.
37. *Ratnikaitė I.* *Katalikiškas auklėjimas šeimynoje kaip socialinis pedagoginis fenomenas*. Daktaro disertacija. Šiauliai: Šiaulių universitetas. 2011.
38. *Ratnikaitė I.* *Katalikiško dvasingumo raiškos ypatumai šeimynoje* // *Ugdymo dvasingumas*. Vilnius: Edukologija. 2012.
39. *Ratnikaitė I., Uzdila J. V.* *Neotomistinė, egzistencialistinė ir personalistinė filosofija apie krikščioniškąjį vaikų auklėjimą* // *SOTER*. Nr. 28 (56). P. 35–50.
40. *Sheed F. J.* *Theology for Beginners*. London: Sheed & Ward. 1981.
41. *Szkodon J.* *Kas yra kasdienio gyvenimo dvasingumas?* Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2008.
42. *Šlapkauskaitė D., Ratnikaitė I., Miliūnienė L.* *Religija socialiai prieštarigų asmenų grupių šeimose* // *Religijos vaidmuo asmens socializacijai: pranešimai*. Kaunas. 2008. P. 103–106.
43. *The Family: Work and Celebration*. Vatican. 2011.
44. *Trimakas K. A.* *Asmenybės raida gyvenime*. Kaunas: Marijonų talkininkų centro leidykla. 2002.
45. *Vaitoška G.* *Kas iš vaikų pagrobė gandra?* Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2010.
46. *Vanier J.* *Bendruomenė atleisti ir švęsti*. Vilnius: „Tikėjimo ir Šviesos“ bendruomenė. 1998.

47. Vatikano II Susirinkimo nutarimai. Vilnius: Aidai. 1994.
48. Vorgrimler H. Naujasis teologijos žodynas. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2003.
49. Wojtyła K. Meilė ir atsakomybė. Vilnius: Alka. 1994.
50. Zisler K. Religinio auklėjimo gairės // Religijos pedagogika. D. 1. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisija. 1998.

Gauta: 2014 05 28

Parengta spaudai: 2014 10 04

Inesė RATNIKAITĖ

EDUCATIONAL PRINCIPLES OF THE FAMILY AS “DOMESTIC CHURCH”

S u m m a r y

Christian marriage according to John Paul II creates natural environment, in which persons integrate into the big Church family and create the Church. The family is able to create the Church only when it turns into the so called “miniature church” or “domestic church”. The Pope Paul VI has said that various aspects of the whole Church have to be found in every Christian family. Catechism of the Catholic Church discusses the Church as the People of God, the Body of Christ and the Temple of the Holy Spirit.

Family as the People of God. Spiritual relationships are more important than natural ties and are earlier and deeper than the relationship of benefit. Apostles and theologians maintain that love is most important in the spiritual life of the family. To achieve that, love has to be based not only on natural ties; it is important to help each other in the road to holiness. This stimulates the emergence of relationships of common good and common goal that relate persons. Domestic church carries out its mission by: a) integrating into the family of the Church; b) being “a small oasis of love” for all of its members; c) acting as an apostle in the world.

Family as the Body of Christ. Three characteristics of the Church as the body of Christ are particularly distinct:

Unity of all of its members through uniting with Christ (with the help of sacraments). Unity requires a certain sacrifice: “Like Christ, we have to give ourselves, die for our hostility every day, and share our deepest subsistence with others”. The family can grow only if its every member grows, if the needs of everyone, particularly of the one who lacks the most, are considered;

Christ as the Head of the body. In the Christian family, which acknowledges limitations of its members, the most important place is given to the Creator. This approach helps parents both to bring up children based on the authority that is higher than theirs, to perceive mistakes, to seek perfection, and to acknowledge the importance of learning from children themselves;

Domestic church as the bride of Christ. St. John of the Cross, Saint Teresa of Avila and others speak about the man's spirit as the bride of Christ. F. J. Parrella discloses this relationship discussing the essence of the sacrament. The family is understood as a sacrament only when relationships of its members are discussed as a visible expression of relationship of Saint Trinity which is love. Love, which creates the community of the family, turns the family into bride of Christ.

The family as the Temple of the Holy Spirit. The Holy Script states: “That what remains in me and me in it, gives many fruits” (Jn 15, 4, 5). Acknowledgement of human weakness and limitation, which encourages relying on the divine mercy, seeking theological virtues, seeking to ground life and activities on obedience, trust and search for God's will, acquires particular importance in every family. All of this enhances spiritual relations within the family and between the family and the Creator.

The main purpose of the community is to help one's personality grow. Personal and communal improvement, approaching sanctification and salvation, can take place only in natural medium. R. Leitner, A. Steinbock describe the family as an ideal “feeding medium” for developing religious behaviour and personality. The family that nourishes Catholic values creates natural conditions for development of children's spirituality and its likely improvement. Such insights enable formulating guidelines of Catholic education for the family. This is a short presentation of them:

The family is naturally united for sanctification and salvation of one another.

Catholic education is based on care for every family member's dignity and freedom.

Unconditional love teaches to rule, and not to be ruled by things. Children's love, respect and obedience to parents are important.

Religious education is based on general conditions: parents' relationships, common psychological atmosphere, attention to and time spent with every child, endeavour to recognize everyone's personal peculiarities.

But religious education requires much more – to integrate faith into family's life as inseparable part is to find a personal relationship with God.

Common prayer creates unity and Christian spirituality in the family.

The family is liable for education of autonomic, responsible, able to choose, and seeking for truth personality.

Educational exchanges should occur in the family between parents and children under Christ's authority.

Domestic church should be built on the foundation of peace, confidence, and joy.

Religion in the family should be used as creative learning and neighbourhood evangelization, but not as an instrument.

According to all those guidelines, the family should be discussed not as existing domestic church, but as the one that is turning into a domestic church.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: šeima, „namų Bažnyčia“, bendruomenė, Dievo tauta, Kristaus kūnas, Šventosios Dvasios šventovė, ugdymas, santykiai, evangelizacija.

KEY WORDS: family, domestic church, community, People of God, Body of Christ, Temple of the Holy Spirit, education, relationship, evangelization.

Inesė RATNIKAITĖ – socialinių mokslų (edukologijos) daktarė, Šiaulių universiteto lektorė. Adresas: Filosofijos ir antropologijos katedra, Šiaulių universitetas, P. Višinskio g. 38, 76352 Šiauliai. El. paštas iratnikaite@gmail.com.

Inesė RATNIKAITĖ – doctor of social sciences (Educology). Lector of Šiauliai University. Address: Department of Philosophy and Anthropology, Šiauliai University, P. Višinskio g. 38, 76352 Šiauliai. E-mail: iratnikaite@gmail.com.